

УТИЦАЈ СОЦИЈАЛНОГ КАПИТАЛА НА ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПОРОДИЦА

У савременој социологији теоријски концепт социјалног капитала показао се врло захвалним у проучавању функционисања породица нарочито у условима друштвене и економске кризе. Социјални капитал се одређује као скуп друштвених процеса и мрежа, вредности, норми и схватања која олакшавају сарадњу између друштвених актера. Први приступ на социјални капитал гледа као на особину целе друштвене заједнице, а други као на особину појединца. Оба приступа породицу сматрају кључним фактором за стварање и преношење социјалног капитала. У овом раду користећи концепцију социјалног капитала Пјера Бурдијеа [Pierre Bourdieu] анализирали смо како социјални капитал утиче на функционисање породица у Републици Српској у условима вишедеценијски дуге друштвене и економске кризе, и то на основу анкетног истраживања спроведеног 2010. и 2016. године.

Кључне речи: социјални капитал, породица, друштвена и економска криза

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Породица представља сложени друштвени феномен чије се промене одигравају споро и неприметно, јер је породица дубоко уроњена у свакодневицу. Промене се јављају како у интимној сфери тако и у облику, саставу и функционисању породице и настају под утицајем промена које се јављају у ширем друштвеном окружењу. Међутим, на породицу не треба гледати као на пасивног актера, већ као на актера који може својим стратегијама функционисања да избегне или ублажи тешке ударце из друштвене средине. Наиме, породице се налазе у различитим друштвеним слојевима, имају различите количине социјалног и економског капитала, различите системе вредности и од тога зависи како ће породица реаговати на спољне утицаје.

¹ bkosarac@hotmail.com

„Појединци преко породице располажу различитим ресурсима и енергијама породичне групе које могу да ставе у погон ради остварења својих стратешких замисли и циљева, као што са друге стране, породице и домаћинства као колективни актери кроз своје испреплетане односе у социјалним мрежама могу утицати и олакшавати промене које се иницирају и спроводе у другим друштвеним подсистемима“ (Milić, 2004, str. 318).

Истраживања показују да се породице у Републици Српској налазе под дејством изузетно стресних и драматичних догађаја последњих деценија, које за последицу имају бројне негативне и деструктивне промене у животу породица и појединаца. Основни трендови промена се огледају у следећем: драстично снижавање фертилитета и наталитета, повишена стопа морталитета, повећање удела старих у популацији, одлагање уласка у брак, повећање броја сиромашних и незапослених, велика миграциона кретања (Кошарац, 2013).

Социјални капитал породице битно утиче на формирање одређених стратегија преживљавања и превазилажења друштвене и економске кризе. Породице које имају већи социјални капитал, чвршће мреже пријатеља, сродника, колега, комшија, лакше су подносиле терет кризе и боље су се сналазиле.

ТЕОРИЈСКА ОДРЕЂЕЊА СОЦИЈАЛНОГ КАПИТАЛА

Концепт социјалног капитала који је увео Пјер Бурдије показао се као плодотворан у проучавању функционисања породице посебно у нестабилним друштвеним условима. „Социјални капитал се најшире може дефинисати кроз друштвене процесе и мреже које укључују норме, вредности и схватања који олакшавају сарадњу унутар или између друштвених група“ (Кошарац, Куљић 2013, стр. 1418). У савременој социологији разликују се два основна концепта социјалног капитала. Први концепт социјални капитал сматра особином друштвених заједница, и истиче значај институција, норми и односа који стварају социјалну кохезију у друштву. Тако Роберт Патман [Robert Putman] под социјалним капиталом подразумева „[...] облике друштвеног живота – мреже, норме и поверење које учесницима омогућавају да ефективније делују заједно у остваривању заједничких циљева“² (1993, р. 167). Други концепт социјални капитал схвата као својство појединаца и њихових односа. „Социјални капитал схваћен у овом смислу чине ресурси (информације, идеје, подршка) који су појединцима доступни преко одређених друштвених односа“ (Кошарац, Куљић, 2013, стр. 1418). Пјер Бурдије дефинише социјални капитал као „[...] укупност ресурса, актуелних и виртуелних, доступних појединцу и групи тиме што поседују

² Превод ауторке.

трајне мреже мање или више институционализованих односа међусобног препознавања и уважавања³ (Bourdieu, 1986, p. 248). О томе како социјални капитал функционише у савременом друштву постоје три различита мишљења. Према првом долази до слабљења социјалног капитала због растуће индивидуализације. Према другом мишљењу, кога заступа Урлих Бек [Ulrich Beck] дошло је до позитивне трансформације социјалног капитала која је довела до стварања нових заједница на бази идентитета. Треће мишљење је најближе Бурдијеовом схватању социјалног капитала. У савременом друштву постоји низ подела и социјалних диференцијација (према класи, роду, нацији, пореклу), односа моћи и неједнакости, па је социјални капитал у функцији социјалне репродукције неједнакости (Томановић, 2006, стр. 113). Оно што је заједничко овим концептима јесте да сви они виде породицу као кључни фактор за социјални капитал. За наш рад од посебног је значаја Бурдијеово схватање да породица има централно место у стицању и репродукцији социјалног капитала. Раније је већ речено да је, према Бурдијеу, социјални капитал својство појединца, а не заједнице и друштва. Тако он сматра да се социјални капитал састоји од друштвених мрежа и односа, „[...] контаката групног припадања који, путем акумулације размене, обавеза и дељених идентитета, пружају актуелни и потенцијални приступ вредним ресурсима“ (Bourdieu, 1993, p. 143). Социјални капитал није природно дат, нити друштвено конституисан једном за свагда, већ је производ стратегија инвестирања, индивидуалних и колективних, свесно усмерених на стварање или репродукцију оних друштвених односа који су директно употребљиви, краткорочно или дугорочно. Репродукција социјалног капитала подразумева стални рад на друштвености, рад на потврђивању припадности који троши време, енергију и новац (Томановић, 2006, стр. 114).

Породица је место путем кога се социјални капитал преноси са генерације на генерацију.

„Деца од својих родитеља наслеђују друштвени простор преко кога приступају различитим типовима капитала, па и социјалним мрежама и ресурсима. Поред тога, родитељи путем 'стратегije инвестирања' преносе вештине умрежавања својој деци чиме се неједнакост преноси између генерација. Социјални капитал потиче из породице, али тип и садржај капитала зависи од материјалног и симболичког статуса појединца и његове породице у друштвеној хијерархији“ (Кошарац, Куљић, 2013, стр. 1419).

Може се рећи да у савременом друштву не долази до ерозије социјалног капитала, већ је он у ствари кључан за репродукцију како неједнакости, тако и привилегија. Породице које имају више социјалног капитала могу га искористити да учврсте свој положај у друштвеној хијерархији. Сасвим је

³ Превод ауторке.

другачији случај са породицама са дна друштвене лествице којима социјални капитал користи за преживљавање, а не напредовање. Дакле, социјални капитал схваћен у ужем смислу „bonding“ – мреже, засноване на најближем сродству и блиским пријатељствима, има компензујућу улогу за економски депривилеговане слојеве и важан је део „стратегије преживљавања“ који је кључан у нашем објашњењу функционисања породице у Републици Српској. Социјални капитал схваћен у ширем смислу „bridging“ може да промовише неједнакост, јер је приступ различитим видовима мрежа неједнако распоређен – везе неких људи су вредније од веза других. Овде смо употребили Вулкокову (Woolcock) поделу на:

1. „везујући“ („bonding“) социјални капитал који се односи на везе између сличних људи у сличним ситуацијама, породица, рођаци, блиски пријатељи и комшије;
2. „премошћујући“ („bridging“) социјални капитал, који обухвата удаљеније везе сличних особа, као што су колеге или пријатељи;
3. „повезујући“ („linking“) социјални капитал, који допире до несличних људи у различитим ситуацијама, као што су они који су изван заједнице, који омогућава учесницима да допру до структура моћи и утицаја (Woolcock, 1998; Stone, 2001).

СОЦИЈАЛНИ КАПИТАЛ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПОРОДИЦЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Теоријски концепт социјалног капитала омогућава нам да сагледамо начине функционисања породица у Републици Српској. Чињеница је да наше друштво пролази кроз убрзане институционалне и структуралне промене, а у таквим условима породице потежу за новим стратегијама функционисања. У току тих промена породице ангажују различите социјалне, економске и културне капитале како би осигурали „сигурност“ у „несигурним“ условима. Већини породица која животари у условима кризе, у крајње оскудним и slabим институционалним оквирима, социјални капитал и свакодневне активности, које се улажу за његово стицање и одржавање, представљају саставни део функционисања.

Врста социјалног капитала у модерном друштву повезује се са друштвеним слојевима: традиционални социјални капитал заснован на сродничким и суседским везама присутан је код нижих друштвених слојева, док је код виших друштвених слојева присутан модерни социјални капитал заснован на пријатељским и професионалним везама и односима. Истраживања указују на то да традиционални социјални капитал, односно везе са сродницима и суседима у нашем друштву добијају на значају. „Сродничко-пријатељске и друге неформалне социјалне повезаности посматраних породица и домаћинстава, веома су интензивне, разгранате

и високо оперативно функционалне у свакодневном животу“ (Milić, 2004, str. 333). Оваква врста социјалног повезивања доноси породици многобројне користи, али истовремено може да буде и препрека за индивидуализацију различитих врста односа, па се у литератури говори о „принудној солидарности“ (Tripković, 2009).

Увођењем концепта социјалног капитала испољава се тенденција да се на породице гледа као на активне актере у друштву, који интервенишући у друштвене токове својим стратегијама, могу избећи најтеже ударе друштвене кризе и тако сачувати неке своје ресурсне основе. Породице у Републици Српској се налазе у различитим структуралним положајима, тако да различито делују на спољашње токове у друштву. Појединци преко породице располажу различитим врстама капитала (образовни, културни, социјални, економски), које могу да искористе ради остварења неких својих циљева, а са друге стране, породице помоћу свог социјалног капитала могу да утичу на промене у другим сферама друштва. Постоје различите врсте социјалног капитала: традиционални, прелазни и модерни тип социјалног капитала. Традиционални тип социјалног капитала односи се на социјалне мреже подршке рођака и комшија, односно на примарне друштвене групе. Модерни тип социјалног капитала подразумева модерне облике повезаности између пријатеља и познаника, док прелазни тип социјалног капитала комбинује ове две врсте повезаности. Тип социјалног капитала зависи од глобалног друштва и културе. У развијеним друштвима преовлађује модерни тип социјалног капитала, док у мање развијеним друштвима прелазни или традиционални тип (Milić, 2004).

Анкетно истраживање социјалног капитала породица обављено је 2010. и 2016. године на узорку од 297 и 220 породица у Републици Српској.

Капитали које породице поседују у истраживању су разврстани на: економски, културни, социјални и људски капитал. Основа економског капитала је материјални положај породице који се исказује кроз приходе, имовинску ситуацију и потрошњу. Економски капитал породица у Републици Српској разврстан је на ниски (лоше имовинско стање, подстанари, најнижи приходи од редовног или додатног посла, незапослени), средњи (поседовање куће/стана у власништву породице, добра опремљеност породице и сигурни приходи од редовног или додатног посла) и високи (поседовање више стамбених јединица, пословног простора и високи приходи од редовног или додатног посла). Свесни смо да мерење новчаних прихода породица, поготово у променљивим друштвеним односима са значајним обимом неформалне економије, није довољно поуздано и да испитаници често прикривају своје приходе. Економски капитал породица у Републици Српској дат је у табели број 1.

врста економског капитала	2010. година	2017. година
низак	88 (29,6%)	97 (44,1%)
средњи	110 (60,6%)	99 (45%)
висок	29 (9,8%)	24 (10,9%)
укупно	297 (100%)	220 (100%)

Табела број 1. Економски капитал породица у Републици Српској

Из података у табели види се да је најбројнија група у узорку она са средњим нивоом економског капитала. Такође, од 2010. до 2016. године дошло је до повећања броја породица које имају низак социјални капитал са 29,9% на 44,1%. Та појава се може објаснити тиме да је у међувремену економска криза продубљена што отежава сам положај породица. Само поседовање економског капитала у променљивим друштвеним околностима није нужно везано за образовање, друштвену моћ и углед, већ за способност породице да комбинује различите стратегије и капитале како би задржала или побољшала свој друштвени положај. Подаци показују и да један број породица није био у могућности да задржи свој положај.

Хумани капитал породице истраживали смо преко броја радно активних чланова, а не преко укупног броја чланова породице. За вишечлане породице могло би се условно рећи да поседују више хуманог капитала од породица са мањим бројем чланова. Међутим, у вишечланим породицама често је присуство деце и старих који не спадају у радно активно становништво. Такође, није ретка појава да особе старије од 65 година и даље раде или у пољопривреди или се баве неком додатном врстом рада. За мерење стања људског капитала било би потребно још и узети у обзир психо-физичке способности чланова породице, њихову старост, здравствено стање што би за статистичку анализу било доста компликовано. Због тога смо у истраживању сузили појам хуманог капитала, па се овако сужен појам не поклапа са Бурдијеовом дефиницијом капитала као акумулираног рада који је садржан у датом ресурсу. Упркос наведеним недостацима, сматрамо да би се операционализација хуманог капитала требала вршити преко броја радно способних чланова породице. У породице са ниским хуманим капиталом спадају породице без радно активних чланова или са једним радно активним чланом. У породице са средњим хуманим капиталом сврстали смо породице са два радно способна члана, што је случај са већином нуклеарних породица. У породице са високим људским капиталом сврстане су оне породице које имају три и више радно способних чланова и најчешће је реч о вертикално проширеним породицама (табела број 2).

врста хуманог капитала	2010. година	2017. година
низак	15 (5,1%)	12 (5,5%)
средњи	153 (51,5%)	111 (50,4%)
висок	129 (43,4%)	97 (44,1%)
укупно	297 (100%)	220 (100%)

Табела број 2. Хумани капитал породица у Републици Српској

Подаци у табели показују да су у узорку најзаступљеније породице са средњим нивоом хуманог капитала и да у посматраном периоду није дошло до већих промена.

Социјални капитал нисмо операционализовали преко могућности да се чланови породице и породица као целина у решавању одређених проблема ослони на помоћ рођака, пријатеља, комшија и колега, јер би то захтевало лонгитудинално истраживање пракси породице у свакодневном животу са комбиновањем посматрања, дубинског интервјуа и анкете. Због тога смо социјални капитал операционализовали преко значаја који породице дају одређеним социјалним мрежама у одређеним ситуацијама. Значај који породице дају за одређене социјалне мреже односило се на неколико следећих аспеката живота породице: проналажење редовног, додатног или бољег посла за своје чланове, добијање пословних информација и контаката, приступ здравственим установама (обављање дијагностичких метода, пријем у болницу), упис деце у школу и на факултет, решавање стамбеног питања (добијање дозвола, корисних информација и сл.), решавање административних послова у општини, суду, позајмљивање новца, размена потрошних добара и услуга (помоћ комшијама у раду, чување деце и сл.), пружање савета и подршке и дружење и разонода. Значај ових веза мерен је преко скале од 1 (није важно) до 3 (веома важно). Испитаницима је понуђено да рангирају различите животне ситуације и проблеме у којима им је неопходно за њихово решавање социјални капитал, односно пријатељство и познанство са другим људима. Резултати су дати у табели број 3.

животне ситуације	ниво важности				
	неважно	важно	веома важно	укупно	година
познанство за проналажење редовног, бољег или додатног посла	45 (15,2%)	162 (54,5%)	90 (30,3%)	297 (100%)	2010
	36 (16,4%)	136 (61,8%)	48 (21,8%)	220 (100%)	2016
познанство за добијање пословних информација и контаката	42 (14,2%)	45 (15,1%)	210 (70,7%)	297 (100%)	2010
	25 (11,4%)	140 (63,6%)	55 (25%)	220 (100%)	2016

познанство за приступ здравственим установама	32 (10,7%)	90 (30,4%)	175 (58,9%)	297 (100%)	2010
	23 (10,5%)	142 (64,5%)	55 (25%)	220 (100%)	2016
познанство за упис деце у школу и на факултет	222 (74,7%)	62 (20,9%)	13 (4,4%)	297 (100%)	2010
	77 (35%)	113 (51,4%)	30 (14,6%)	220 (100%)	2016
познанство за решавање стамбеног питања	276 (92,9%)	15 (5,1%)	6 (2%)	297 (100%)	2010
	62 (28,2%)	121 (55%)	37 (16,8%)	220 (100%)	2016
познанство за решавање административних послова	24 (8,1%)	109 (36,7%)	164 (55,2%)	297 (100%)	2010
	46 (20,9%)	124 (56,4%)	50 (22,7%)	220 (100%)	2016
познанство за давање позајмица у новцу	78 (26,3%)	122 (41%)	97 (32,7%)	297 (100%)	2010
	73 (33,2%)	123 (55,9%)	24 (10,9%)	220 (100%)	2016
познанство за размену добара и услуга	105 (34,3%)	118 (39,7%)	74 (26%)	297 (100%)	2010
	49 (22,3%)	135 (61,4%)	36 (16,4%)	220 (100%)	2016
познанство за пружање савета и подршке	166 (55,9%)	113 (38%)	18 (6,1%)	297 (100%)	2010
	31 (14,1%)	132 (60%)	57 (25,9%)	220 (100%)	2016
познанство за дружење и разоноду	189 (63,6%)	75 (25,3%)	33 (11,1%)	297 (100%)	2010
	22 (10%)	119 (54,1%)	79 (35,9%)	220 (100%)	2016

Табела број 3. Значај социјалног капитала за породице у Републици Српској

Значај који породице дају одређеним социјалним мрежама за решавање одређених проблема варира. За више од 85% испитаних породица у обе године истраживања веома важно и важно је познанство са пријатељима, рођацима, познаницима и комшијама у ситуацијама проналажења редовног, бољег или додатног посла, за добијање пословних информација и контаката, за приступ здравственим установама и за решавање административних послова у суду, општини, полицији и сл. Мање су важна познанства за упис деце у школу и на факултет. Може се претпоставити да коришћење познанства у ове сврхе испитаници сматрају

донекле корупцијом. Такође, потпуно су неважна познанства за решавање стамбеног питања (добивање дозвола, корисних информација и сл.). Овакав податак је резултат и чињенице већи део породица у узорку има решено стамбено питање (стан/кућу у власништву породице). Подједнаку расподелу смо уочили код важности која се придаје познанствима за размену потрошних добара и услуга и познанствима за давање позајмица у новцу. Између података из 2010. и 2016. године нема великих одступања. Добијени подаци показују нам да породице на подручју Републике Српске јесу свесне значаја који носи социјални капитал и колико им он омогућава да реше извесне проблеме у свом свакодневном животу. Породице придају већу или мању важност одређеним везама и то нам истовремено показује колико улажу у одржавање и склапање оваквих веза.

Овакав начин мерења социјалног капитала не говори нам ни колики је обим социјалне мреже коју породица поседује, а ни снагу те мреже, нити колико породица заиста може ефикасно да се ослони на те мреже у решавању конкретних проблема; већ нам говори о томе колико породице дају значај овим мрежама и самим тим колико их негују и одржавају. Сам социјални капитал није природно дат, већ захтева од породица и њених чланова да стално улажу у свој социјални капитал и мреже подршке и поверења које имају, како би се он репродуковао и одржавао.

ЗАКЉУЧАК

Подаци у истраживањима спроведеним 2010. и 2016. године показују да су социјални капитал и различите врсте социјалне повезаности и мрежа испитиваних породица високо оперативно функционалне у њиховом свакодневном животу. Такве везе и односи, у условима дуготрајне друштвене кризе и дезинтеграције, задовољавају веома велики број породичних активности уместо недовољно развијене институционалне мреже и јавног сектора. Не може се ни замислити како би породице у условима друштвене кризе функционалисале без помоћи неформалног сектора, односно без социјалног капитала.

„Такође, социјални капитал у већем обиму имају породице које већ имају довољно економског, хуманог и културног капитала, него што је то случај са породицама које их не поседују или их поседују у мањем обиму, што се поклапа са Бурдијеовим схватањем социјалног капитала“ (Кошарац, 2013, стр. 100).

Очито да се уз помоћ социјалног капитала репродукују социјалне неједнакости у друштву. Са друге стране, не би требало занемарити чињеницу да социјални капитал (неформална социјална повезаност) може

у ситуацији аномичног друштва, као што је друштво Републике Српске, да буде извор различитих облика корупције и непотизма.

Ово истраживање показало је да породице не придају исти значај неформалним мрежама у свим ситуацијама. Највише значаја придају у оним ситуацијама које су везане за положај породице у друштву (проналажење посла, добијање пословних контаката и информација) и за решавање неких конкретних свакодневних проблема (административни проблеми, приступ здравственим установама и сл.). Такође, у нешто мањем проценту за породице су значајна познанства и пријатељства због размене добара и услуга (чување деце, помоћ у кући сл.), док најмање значаја придају за дружење, забаву и давање савета.

ЛИТЕРАТУРА

Bourdieu, P. (1993). *Sociologie in Question*, London: Sage.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In A. H. Halsey, H. Lauder and P. Brown (Eds.) *Education: Culture, Economy, Society*. (pp. 46–58). Oxford: Oxford University Press.

Кошарац, Б. (2013). *Породица и радне стратегије у транзицији*, Источно Сарајево: Завод за издавање уџбеника и Социолошко друштво Републике Српске.

Кошарац, Б. и Куљић, Р. (2013). Социјални капитал породица у Источном Сарајеву, *Теме*, XXXVII, бр. 3, 1417–1430.

Milić, A. (2004). Transformacija porodice i domaćinstva – zastoj i strategija preživljavanja. U A. Milić (Prir.), *Društvena transformacija i strategije društvenih grupa: svakodnevnica Srbije na početku trećeg milenijuma*, (str.317–347). Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Putnam, R. (1993). *Making Democracy Work*, Princeton: Princeton University Press.

Stone, W. (2001). Measuring social capital. Towards theoretically informed measurement framework for researching social capital in family and community life. *Working paper no. 24*. Melbourne: Australian Institute of Family Studies.

- Tomanović, S. (2006). Primenljivost Burdijeovog koncepta socijalnog kapitala na proučavanje porodica u Srbiji. U I. Spasić i M. Nemanjić (Prir.), *Nasleđe Pjera Burdijea*, (str.111–122). Beograd: Institut za filozofiju u društvenu teoriju i Zavod za proučavanje kulturnog razvitka.
- Tripković, G. (2009). Odnosi generacija u Srbiji: porodični i društveni nivo. U A. Milić i S. Tomanović (Prir.), *Porodice u Srbiji danas u komparativnoj perspektivi*, (str. 231–247). Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Field, J. (2003). *Social Capital*. London: Routledge.
- Woolcock, M. (1998). Social Capital and Economic Development: Towards a Theoretical Synthesis and Policy Framework, *Theory and Society*, 27, 151–208.

Biserka Košarac

THE INFLUENCE OF SOCIAL CAPITAL ON THE FUNCTIONS OF THE FAMILIES

Summary

This paper analyzes the impact of social capital on family function in the Republic of Srpska. Social capital represents certain processes, values, norms and networks necessary for social function, where single family unit is considered a key factor of its reproduction. Social capital is an essential for single family functioning in the conditions of long post war socio-economic crisis. This paper uses theoretical concept of Pierre Bourdieu considering social capital as a property of individuals and their social relations and defines it as resources (information, ideas, support) that are available to individuals through their social relations. Each family plays a key role in social capital and its reproduction where being transferred over time to different generations. The children inherit social space from their parents through which they participate to different types of capital, social connections and resources. Big majority of families in the Republic of Srpska are living under the conditions of long lasting social crisis, and necessary social capital is carefully invested for normal functioning. The survey of the social capital was conducted on samples of 297 and 220 families in 2010 and 2016. The capitals that families have presented in the research were classified into: economic, human and social capital. The basis of family economic capital, its social position is expressed through income, wealth, and capital consumption. The human capital of a single family was researched through the number of actively working members, while social capital importance was presented through family social connections. Possession of economic capital, in changing social circumstances, is not necessarily related to education, social status or reputation, but rather to ability that family combining different strategies and capitals in order to maintain or improve its social position. Obtained data shows that families are aware of the importance of social capital and how much it enables it to solve certain problems in their everyday life. Interviewed families are recognizing importance to certain social relations and at the same time shows us how much they invest in maintaining and making such connections. Data collected show that social capital and various types of social interconnections, are functional taking place in everyday life within families and related individuals. During the times of social disintegration such relations help improving family activities instead of the insufficiently developed public sector or government institutions.